

INOVATIVNA UČNA OKOLJA IN IZKUŠNJE IZ KARANTENE

PEDAGOŠKO-ANDRAGOŠKI DNEVI 2021

Zbornik povzetkov in ugotovitev

Inovativna učna okolja in izkušnje iz karantene

Pedagoško-andragoški dnevi 2021

Zbornik povzetkov in ugotovitev

Urednici: Monika Govekar-Okoliš in Nina Breznikar

Recenzenta: Petra Gregorčič Mrvar in Matej Urbančič

Oblikovanje in prelom: Urška Lazar

Naslovnica: Covid-19 – »Priključitev« (avtor: Matej Peljhan)

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za založbo: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdal: Oddelek za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Lektorirala: Julija Klančičar

Ljubljana 2021

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na: <https://www.pad.si/arhiv/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 87733763

ISBN 978-961-06-0551-5 (PDF)

Kazalo

Uvod	4
Program PAD 2021	6
Povzetki predavanj PAD 2021	7
Možnosti učenja drug od drugega na delovnem mestu v času pandemije	7
Soočanje učiteljev s čustvenimi izzivi pri delu na daljavo	10
Covid-19: zgolj izkušnja ali točka preloma v profesionalnem razvoju učitelja?	12
Tri pandemične lekcije o vzgoji in izobraževanju	14
Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij- primer vzgoje z umetnostjo	16
Ugotovitve diskusijskih skupin	18
Prva skupina: Delovno mesto: prostor zaupanja, podpore, izzivov	18
Druga skupina: Soočanje s čustvenimi izzivi na delovnem mestu v času pandemije	21
Tretja skupina: Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij	22
Utrinki s fotografske razstave z naslovom Covid-19: misliti z umetnostjo	24
Nekaj misli o razstavi Covid-19: misliti z umetnostjo	25
Sklepne ugotovitve PAD 2021	27

Uvod

dr. MONIKA GOVEKAR-OKOLIŠ (Filozofska fakulteta UL) in
NINA BREZNIKAR (Filozofska fakulteta UL)

Zadnje leto in pol je naše življenje močno zaznamovala pandemija covida-19, ki je zarezala v vse sfere človekovega delovanja. Skorajda popolna ustavitev javnega življenja, socialna izolacija in za večino tudi spremenjene delovne razmere so zahtevale številne prilagoditve v življenju vsakega posameznika na zasebnem in poklicnem področju. Z zapiranjem vzgojno-izobraževalnih institucij in izvajanjem vzgojno-izobraževalnega procesa na daljavo smo bili tudi učitelji, pedagogi in andragogi postavljeni pred raznovrstne izzive. Poleg vseh zahtev prilagoditve vzgojno-izobraževalnega procesa izvedbi na daljavo, na katere so morali strokovni delavci odgovoriti brez enotnih smernic na nacionalni ravni, so se spoprijemali tudi s stresorji na zasebnem področju, povezanimi z negotovostjo, skrbjo za lastno zdravje in zdravje najbližjih ter s povečanimi obremenitvami v okviru družinskih obveznosti (Krajnc idr. 2020).

Iz analize izobraževanja na daljavo v času pandemije covida-19 v Sloveniji, ki jo je opravil ZRSS, izhaja, da so tako osnovnošolski kot tudi srednješolski učitelji v večjem delu poučevanje na daljavo doživljali kot zahtevnejše in bolj stresno od poučevanja v šoli. Pri tem še posebej izstopajo anketirani učitelji razrednega pouka, med katerimi jih je kar 66,1 % odgovorilo, da je poučevanje na daljavo za njih bolj stresno od poučevanja v šoli, kar 28,7 % pa celo, da jim slednje povzroča občutno večji stres (Rupnik Vec idr. 2020). Ker je razumevanje čustvenih odzivov na spremembe v načinih in oblikah dela pomembno za uspešno spoprijemanje s stresom, smo se v okviru PAD posvetili uravnavanju čustev pri delu učiteljev, pedagogov in andragogov v kontekstu pandemije covida-19. Predstavili smo možne oblike pomoči za ohranjanje temeljnega duševnega ravnotežja in poudarili pomembnost delovanja skupnosti v kriznih razmerah.

Osrednjo pozornost smo namenili razmislekom, kako je pandemija vplivala na profesionalni razvoj učiteljev, pedagogov in andragogov. Glede na spremenjeni način dela strokovnih delavcev in številne prilagoditve, ki so jih morali sprejeti, je bilo treba temu prilagoditi tudi poklicno usposabljanje. Poskušali smo odgovoriti na vprašanje, kaj se lahko naučimo iz življenja v pandemiji in ali ima lahko to tudi pozitivne učinke na osebni profesionalni razvoj. Pri tem smo še posebej poudarili pomen podpore in sodelovanja vodstva ter ostalih strokovnih delavcev, ki je bilo, sodeč po raziskavi Kalin idr. (2021), med krizo okrepljeno, saj so se kolektivi na šolah bolj povezali, si ponujali več medsebojne pomoči ter okrepili medsebojni prenos znanja, izkušenj in primerov dobre prakse.

Na drugi strani pa smo izpostavili tudi pomembnost vzgojno-izobraževalnih institucij, ki so se med pandemijo vzpostavile kot nenadomestljiv del družbene infrastrukture. Ne samo, da so bili učitelji deležni večjega pripoznanja med starši in v širši družbi, pomembno je tudi spoznanje družbe, da so šole pomemben element, ki mlade

subjekte formira za ustrezno soočanje s svetom lažnih novic, poresničnosti in teorij zarot, ki smo jim bili v obdobju pandemije še toliko bolj priča.

Predstavili smo tudi, kako so obravnavane tematike in način komunikacije ter dela v času šolanja na daljavo prilagodili izvajalci projektov vzgoje z umetnostjo. Iskali smo odgovore na vprašanja, kako lahko z izbrano tematiko umetniških projektov spodbujamo refleksijo otrok in mladostnikov o okoliščinah, v katerih so se znašli, ter na kakšne načine lahko poskušamo mlade ljudi iz pasivnega položaja premakniti v aktivno držo okoljskega aktivizma in upora.

V popoldanskem delu PAD pa so sledile tri tematske diskusijske skupine.

Glavni namen srečanja PAD je bil izmenjati teoretične poglede in ugotovitve raziskav ter jih dopolniti s praktičnimi izkušnjami in primeri dobrih praks. Slednje je potrebno kritično osvetliti in razmisliti, kaj se iz nenavadnega obdobja pandemije lahko naučimo, ter tako nakazati perspektivo profesionalnega razvoja učiteljev, pedagogov in andragogov v prihodnje.

PAD 2021 smo sklenili z odprtjem fotografske razstave Mateja Peljhana z naslovom Covid-19: misliti z umetnostjo.

Literatura

Kalin, J., Skubic Ermenc, K. in Mažgon, J. (2021). Izzivi vodenja šole v času izrednih razmer. *Sodobna pedagogika*, 72, posebna številka, str. 130–149.

Krajnc, Ž., Huskić, A., Kokol, Z., Kos, T. in Košir, K. (2020). Stališča, zaznana kompetentnost, zaznana opora in stres pri učiteljih in svetovalnih delavcih osnovnih in srednjih šol v začetnem obdobju pouka na daljavo zaradi epidemije covid-19. *Sodobna pedagogika*, 71, št. 4, str. 87–98.

Rupnik Vec, T. (ur). (2020). *Analiza izobraževanja na daljavo v času prvega vala epidemije covid-19 v Sloveniji*. Ljubljana: ZRSŠ.

Program PAD 2021

16. september 2021 na FF UL

8.00–9.00	Prijava udeležencev (pritličje FF)						
9.00–9.15	Pozdravni nagovor (pred. 2) dr. Roman Kuhar, dekan Filozofske fakultete UL, in dr. Klara Skubic Ermenc, predstojnica Oddelka za pedagogiko in andragogiko						
9.15–10.00	Predavanja (pred. 2) dr. Jana Kalin in dr. Petra Javrh: Možnosti učenja drug od drugega na delovnem mestu v času pandemije dr. Marjeta Šarić: Soočanje učiteljev s čustvenimi izzivi pri delu na daljavo						
10.00–10.45	<i>Odmor</i>						
10.45–11.15	Predavanja (pred. 2) dr. Danijela Makovec Radovan: Covid-19: zgolj izkušnja ali točka preloma v profesionalnem razvoju učitelja? dr. Tomaž Grušovnik: Tri pandemične lekcije o vzgoji in izobraževanju						
11.15–12.00	<i>Odmor za kosilo (zunaj FF)</i>						
12.00–12.45	Predavanja (pred. 2) dr. Robi Kroflič, dr. Petra Janota Štirn in Darja Štirn: Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo						
12.45–14.00	<i>Odmor</i>						
14.00–14.45	Diskusija v manjših skupinah <table><tr><td>1. skupina: Delovno mesto: prostor zaupanja, podpore, izzivov</td><td>2. skupina: Soočanje s čustvenimi izzivi na delovnem mestu v času pandemije</td><td>3. skupina: Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo</td></tr><tr><td>Moderirata: dr. Jana Kalin in dr. Petra Javrh (pred. 2)</td><td>Moderira: dr. Marjeta Šarić (pred. Didaktična)</td><td>Moderira: dr. Robi Kroflič (pred. 34)</td></tr></table>	1. skupina: Delovno mesto: prostor zaupanja, podpore, izzivov	2. skupina: Soočanje s čustvenimi izzivi na delovnem mestu v času pandemije	3. skupina: Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo	Moderirata: dr. Jana Kalin in dr. Petra Javrh (pred. 2)	Moderira: dr. Marjeta Šarić (pred. Didaktična)	Moderira: dr. Robi Kroflič (pred. 34)
1. skupina: Delovno mesto: prostor zaupanja, podpore, izzivov	2. skupina: Soočanje s čustvenimi izzivi na delovnem mestu v času pandemije	3. skupina: Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo					
Moderirata: dr. Jana Kalin in dr. Petra Javrh (pred. 2)	Moderira: dr. Marjeta Šarić (pred. Didaktična)	Moderira: dr. Robi Kroflič (pred. 34)					
14.45–15.00	Zaključek PAD						
16.00–16.30	Matej Peljhan: Covid-19: misliti z umetnostjo (Galerija »Peti štuk« v petem nadstropju fakultete)						

Povzetki predavanj PAD 2021

Možnosti učenja drug od drugega na delovnem mestu v času pandemije

dr. JANA KALIN (Filozofska fakulteta UL)

jana.kalin@guest.arnes.si

dr. PETRA JAVRH (Andragoški center Slovenije)

petra.javrh@acs.si

Povzetek

Soočanje z izzivi pandemije covid-19 je svojevrstno poseglo tudi na področje poklicnega razvoja strokovnih delavcev, ki ga razumemo kot proces signifikantnega in vseživljenjskega učenja, pri katerem posamezniki skozi delovno življenje osmišljajo in razvijajo svoja pojmovanja ter spreminjajo svojo prakso delovanja (glej Valenčič Zuljan 2001, str. 131).

Vsakodnevno poklicno življenje učiteljev se je v pandemiji spremenilo, saj so se morali čez noč prilagoditi poučevanju na daljavo. Zato niso redki razmisleki, ki izpostavljajo, da bo popandemično izobraževanje posledično drugačno, kar še posebej velja za poklicno usposabljanje.

Sprašujemo se, na kakšen način in v kolikšni meri je ob izkušnji prisilne izolacije in pri delu na daljavo znotraj posamezne institucije, pa tudi širše potekalo posameznikovo učenje. Na proces poklicnega razvoja namreč delujejo številni dejavniki: od osebnih in situacijskih do širših institucionalnih in družbenih. Posameznikov poklicni razvoj je možno spodbujati od zunaj, vendar le do določene mere, saj je poleg značilnosti okolja, v katerem deluje posameznik, vedno treba upoštevati tudi njegove osebne lastnosti in motivacijske dejavnike (Čepić idr. 2019).

Proces poklicnega razvoja in učenja neizogibno prinaša soočanje z ovirami, kot so nizke predstave o sebi in zmožnostih za učenje, nizka pričakovanja, nezmožnost soočanja z nepredvidljivimi težavami, strah in izogibanje tveganju. Osebna prepričanja in stališča imajo lahko pomemben negativen vpliv na učne rezultate. Poleg teh je pomemben dejavnik spodbujanja ali oviranja poklicnega razvoja tudi klima in kultura institucije, v kateri posameznik deluje (glej npr. Kalin 2002, Kalin 2004, Muršak idr. 2011), ob tem pa tudi raven temeljnih spretnosti posameznika (Javrh 2018), kar se je v obdobju pandemije posebej potrdilo ob nenadni potrebi po obvladovanju digitalne tehnologije za poučevanje na daljavo.

Priložnosti za učenje skupnosti nasploh so pogosto odvisne od tega, kako posamezna skupnost vrednoti učenje ter kolikšna je njena pripravljenost za razvoj in uvajanje sprememb. Komparativna raziskava Flores idr. (2007, str. 153), ki je raziskovala učenje učiteljev, je pokazala, da je učenje skupnosti močnejše v okoljih, kjer imajo učitelji

dobre in zaupljive medosebne odnose, sodelovalne delovne rutine z drugimi učitelji in izkušnjo rednega sodelovanja. Učenje skupnosti je povsem specifično glede na kulturo institucije: obstaja samo v skupnostih, kjer imajo učitelji jasno strukturo sodelovalnih nalog ter kjer obstaja ozračje medsebojnega spoštovanja in zaupanja. V tej luči ne presenečajo podatki študije Kalin idr. (2021), v kateri so ravnatelji potrdili, da je kriza strokovne delavce in ravnatelje tesno povezala.

Med pomembne dejavnike spodbujanja ter povezovanja učenja in dela raziskovalci prištevajo delovne naloge in procese, možnosti za povratno informacijo, evalvacijo in refleksijo, pa tudi sodelovanje zaposlenih pri reševanju problemov in razvijanju delovnih procesov (glej Ellström 2001). Imants in van Veen (2010) poleg navedenega poudarjata še pomembnost skupnih vrednot in zavedanje skupne odgovornosti za učence in za oblikovanje profesionalne skupnosti ter izpostavljata problem izolacije in individualizma.

Učenje na delovnem mestu je odvisno od treh temeljnih pogojev: zaupanja, podpore in izzivov. Kot je pokazala študija Kalin idr. (2021), so bili prav ti pogoji v mnogih profesionalnih skupnostih med pandemijo ključni, da je steklo intenzivno medsebojno sodelovanje in učenje. To je – kot kaže – lahko način in priložnost za poklicno rast z močnim potencialom. V obdobju skoraj popolne ustavitve javnega življenja in opravljanja dela na daljavo so mnoge strokovne delovne skupine okrepile prav sodelovanje in učenje drug z drugim ter preizkušanje drugačnih pristopov. To pomeni, da so zelo različne praktične težave, ki jih je nenadoma prineslo s seboj delo na daljavo, reševale s kolegialnim prenašanjem znanja med seboj.

Literatura

- Čepić, R., Kalin, J. in Šteh, B. (2019). Poklicni razvoj učiteljev: kontekst, perspektive in izzivi. V: J. Kalin in R. Čepić (ur.) *Poklicni razvoj učiteljev. Ugled in transverzalne kompetence*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 21–45.
- Ellström, P. E. (2001). Integrating learning and work: problems and prospects. *Human Resource Development Quarterly*, 12, št. 4, str. 421–435.
- Flores, M. A., Rajala, R., Veiga Simao, A. M., Tornberg, A., Petrović, V. in Jerković, I. (2007). Learning at work. Potential and limits for professional development. V: J. Butcher in L. McDonald. (ur.). *Making a difference. Challenges for teachers, teaching and teacher education*. Rotterdam/Taipei: Sense Publisher, str. 141–156.
- Imants, J. in van Veen, K. (2010). Teacher learning as workplace learning. V: E. Baker, B. McGaw in P. Peterson (ur.). *International encyclopedia of education* (tretja izdaja). Oxford: Elsevier Scientific Publishers, str. 569–574.
- Javrh, P. (2018). Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika. V: P. Javrh (ur.). *Spretnosti odraslih, 2.*, recenzirana in dopolnjena izd. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 89–102.

- Kalin, J. (2002). Ravnatelj in razrednik pred ogledalom novega profesionalizma. *Sodobna pedagogika*, 53, št. 1, str. 150–166.
- Kalin, J. (2004). Učiteljev profesionalni razvoj in kultura učeče se organizacije. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 55, št. 3, str. 25–36.
- Kalin, J., Skubic Ermenc, K. in Mažgon, J. (2021). Izzivi vodenja šole v času izrednih razmer. *Sodobna pedagogika*, 72, posebna številka, str. 130–149.
- Muršak, J., Javrh, P. in Kalin, J. (2011). *Poklicni razvoj učiteljev*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Valenčič Zuljan, M. (2001). Modeli in načela učiteljevega profesionalnega razvoja. *Sodobna pedagogika*, 52, št. 2, str. 122–141.

Soočanje učiteljev s čustvenimi izzivi pri delu na daljavo

dr. MARJETA ŠARIĆ (Filozofska fakulteta UL)

marjeta.saric@ff.uni-lj.si

Povzetek

Pandemija novega koronavirusa je prinesla mnogo sprememb v delu učiteljev oziroma izobraževalcev na vseh stopnjah in oblikah izobraževanja. Razumevanje čustvenih odzivov učiteljev na spremembe v načinu in oblikah dela je pomembno za spoprijemanje s stresom, še posebej pa je to postalo pomembno med pandemijo, ko so se pojavile nove zahteve in izzivi. Doživljanje raznolikih čustev, kot so jeza, apatija, osamljenost, tesnoba, zaskrbljenost, je razumljiv odziv na stresno situacijo, kot so spremenjeni pogoji dela, pri čemer se ljudje razlikujemo v čustvenem doživljanju in tudi po tem, kako čustva uravnavamo. V prispevku se bomo posvetili uravnavanju čustev pri delu izobraževalcev v kontekstu pandemije koronavirusne bolezni. Uravnavanje čustev pri delu obravnavamo tako z znotrajosebne psihološke perspektive (Gross in Thompson 2007) kot s perspektive socialne konstrukcije (Rimé 2020).

Prikazu teoretičnega okvira bo sledila obravnava rezultatov aktualnih empiričnih študij, v katerih so proučevali čustvene odzive zaposlenih oseb med pandemijo koronavirusa. Raziskave se nanašajo tako na poglobljeno razumevanje neposrednega čustvenega doživljanja študentov in učiteljev v obdobju pandemije, ločeno pa so pri zaposlenih različnih strok proučevali tudi specifične pojave, kot so osamljenost, videokonferenčna izčrpanost oziroma naveličanost, doživljanje vključenosti ob vračanju na delo. Na podlagi rezultatov raziskav, ki sicer niso bile narejene izključno z izobraževalci, bomo skušali izpeljati načela za soočanje s čustvi posebej pri izobraževalcih in zanje značilnih spremembah pri delu v času krize. Pri tem je treba izpostaviti zlasti dolgotrajno izvajanje različnih oblik izobraževanja na daljavo in ponovno prilagajanje izobraževanju v šoli. Predvsem se bomo osredotočili na 1) možne vire moči in oblike podpore za ohranjanje temeljnega duševnega ravnotežja ter na 2) vlogo skupnosti, znotraj katere se čustva porajajo, izmenjujejo, uravnavajo in razpustijo.

Obravnavane teme predavanja smo razširili ter poglobili z izkušnjami iz prakse in mnenji udeležencev v izbirni diskusijski skupini.

Literatura

Gross, J. J. in Thompson, R. A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. V: J. J. Gross (ur.). *Handbook of emotion regulation*. New York: Guilford Press, str. 3–24.

Hökkä, P., Vähäsantanen, K. in Paloniemi, S. (2020). Emotions in learning at work: A literature review. *Vocations and Learning*, 13, št. 1, str. 1–25.

Rimé, B. (2019). Emotions at the service of cultural construction. *Emotion Review*, 12, št. 2, str. 65–78.

Šarić, M. (2020). Vloga čustev pri učenju na delovnem mestu. *Andragoška spoznanja/Studies in Adult Education and Learning*, 26, št. 3, str. 87–101.

Covid-19: zgolj izkušnja ali točka preloma v profesionalnem razvoju učitelja?

dr. DANIJELA MAKOVEC RADOVAN (Filozofska fakulteta UL)
danijela.makovec@gmail.com

Povzetek

Učiteljev profesionalni razvoj avtorji pogosto proučujejo z zelo raznolikih zornih kotov. A ne glede na izhodišča prevladuje razumevanje, da gre pri poklicnem razvoju za učenje učiteljev, učenje učenja in preoblikovanje njihovega znanja v prakso, ki gre v korist razvoja njihovih učencev (Avalos 2010, str. 10). Valenčič Zuljan profesionalni razvoj učitelja opredeli kot »proces signifikantnega in vseživljenjskega učenja, pri katerem učitelji osmišljajo in razvijajo svoja pojmovanja ter spreminjajo svojo prakso poučevanja; gre za proces, ki vključuje učiteljevo osebnostno, poklicno in socialno dimenzijo in pomeni učiteljevo napredovanje v smeri kritičnega, neodvisnega, odgovornega odločanja in ravnanja« (Valenčič Zuljan 2001, str. 131). V okviru svojega profesionalnega razvoja se učitelj izpopolnjuje na strokovnem področju, izpopolnjuje, dopolnjuje svoje pedagoške kompetence in ravnanja ter se spreminja tudi kot oseba. Ta proces pa ne poteka izolirano, ampak je močno vpet v kulturno in družbeno dogajanje ter okolje, v katerem učitelj deluje. Ob vsem tem imajo nezanemarljivo vlogo še učiteljeva lastna prepričanja in pričakovanja o svoji vlogi in svojem poklicu ter tudi pričakovanja, ki jih na učitelja naslavlja okolica (učenci, sodelavci, vodstvo šole, starši in drugi).

Ukrepi za zaježitev pandemije covid-19 so močno zarezali tudi v delovanje na področju vzgoje in izobraževanja. Nenadna prekinitve ustaljenega načina dela in takojšen prehod na spremenjen način dela brez možnosti izbire ali časa, ki je potreben za prilagoditev na spremembo, navajanje na vsakodnevno uporabo tehnologije kot pogoja za izvedbo pouka, pridobivanje novega znanja, spremenjeni delovni pogoji, podpora vodstva in sodelavcev, (ne)pripravljenost posameznika za učenje in prilagajanje spremembam ter tudi stiske, nemoč, strah so vplivali na delo učiteljev in pomembno določali tudi dejavnike njihovega profesionalnega razvoja.

V prispevku bomo osvetlili, kaj se je v času spremenjenega načina dela učiteljev dogajalo na področju njihovega profesionalnega razvoja, pri čemer se bomo vprašali, ali vsako učenje vključuje tudi elemente profesionalnega razvoja, kako sprememba lahko vodi v napredek ali slednjega zavira, kaj med krizo v luči razvoja pomeni podpora, ki jo učitelj dobiva od vodstva šole, sodelavcev, pristojnih služb. In, ne nazadnje, ali ima lahko izkušnja izobraževanja, dela, učenja in življenja v času pandemije, ki je zagotovo pomenila karierni šok, v posameznikovem profesionalnem razvoju tudi pozitivne učinke.

Literatura

- Autin, K. L., Blustein, D. L., Ali, S. R. in Garriott, P. O. (2020). Career development impacts of COVID-19: Practice and policy recommendations. *Journal of Career Development*, 47, št. 5, str. 487–494.
- Avalos, B. (2011). Teacher professional development in teaching and teacher education over ten years. *Teaching and Teacher Education*, 27, št. 1, str. 10–20.
- Darling-Hammond, L., Hyster, M. E. in Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.
- Philipsen, B., Tondeur, J., Pareja Roblin, N. (2019). Improving teacher professional development for online and blended learning: a systematic meta-aggregative review. *Educational Technology Research and Development*, 67, str. 1145–1174.
- Valenčič Zuljan, M. (2001). Modeli in načela učiteljevega profesionalnega razvoja. *Sodobna pedagogika*, 52, št. 2, str. 122–141.

Tri pandemične lekcije o vzgoji in izobraževanju

dr. TOMAŽ GRUŠOVNIK (Pedagoška fakulteta UP)

tomaz.grusovnik@pef.upr.si

Povzetek

Pandemija SARS-CoV-2 je bila kriza v pravem, starogrškem pomenu te besede, ki označuje ločevanje, denimo ločevanje koristnega od nepotrebne. V tem smislu lahko rečemo, da je pandemija z uvedbo karantene in ustavitvijo javnega življenja poudarila pomembnost vzgojno-izobraževalnih zavodov, ki se je javnost zunaj stroke poprej ni zavedala ali vsaj ne v dovoljšni meri. Že od Aristotela in Komenskega naprej je namreč ena od primarnih nalog šole (beseda izhaja iz grškega samostalnika, ki označuje brezdelje ali prosti čas) poskrbeti, da bodo ljudje znali primerno uporabiti svoj prosti čas za razvoj svojih potencialov, za očlovečenje. Ravno zavedanje pomena tega humanističnega ideala vzgoje in izobraževanja, ki naj poskrbi za kakovostno preživljanje časa, je prišlo na dan, ko so številni starši brez pedagoških izkušenj v karanteni ostali sami z otroki. Pandemija je tako podčrtala pomen šolstva in izobraževanja nasploh, ki seže onkraj zgolj instrumentalnih ter kratkoročnih individualnih in družbenih ciljev. Pokazala je, kako pomemben del družbene infrastrukture je šolstvo (še posebej pri zagotavljanju enakih možnosti, saj se je izkazalo, da je kakovost šolanja od doma močno odvisna od izobraženosti staršev) in da se – rečeno vulgarno – za poklic učitelja ne odločajo predvsem tisti, ki želijo tri mesece počitnic na leto.

Druga lekcija, ki nam jo je glede pomena izobraževanja ponudila pandemija, je njegova vloga pri soočanju s svetom lažnih novic, poresničnosti in teorij zarot. Analize slednjih nam lahko pokažejo, da sledenje takšnim in drugačnim idejam o konspiracijah ni povezano zgolj z (ne)dostopnostjo informacij, temveč predvsem s tem, kar lahko imenujemo »spoznavni značaj«. Izkazalo se je, da bodo teorijam zarote verjeli predvsem ljudje, ki se težko soočajo z eno glavnih značilnosti življenja in sveta, s kontingentnostjo oziroma naključnostjo bivanja. Teorije zarote, ki temeljijo na enostavnih resnicah in črno-belih interpretacijah sveta, takšnemu epistemskemu karakterju ponudijo – morda paradokсно – zavetje, saj implicirajo, da ima nekdo kljub vsemu reči pod nadzorom. To vse pa pomeni, da mora izobraževanje svojo vlogo prepoznati ne le v prenosu informacij, ki je danes v resnici sekundarnega pomena, temveč predvsem v izgrajevanju ustreznega spoznavnega značaja in krepitvi spoznavnih vrtilin.

Še tretja lekcija, ki jo lahko iz pandemije odnesemo za pedagogiko in andragogiko, je povezana z izobraževanjem na daljavo. Kot so nam pokazale izkušnje, to ni zgolj nazadovanje, temveč ponuja tudi številne prednosti: od razvoja novih didaktičnih gradiv do uporabe IKT. Izobraževanje na daljavo lahko tako poveča dostopnost izobraževanja ter omogoči sodelovanje večjega števila izvajalcev in udeležencev. Ob koncu karantene se kaže celo presenetljiv pojav, in sicer odpor določenega segmenta populacije, da bi se vrnili v tradicionalne oblike učenja in poučevanja. Konflikt, ki se bo začel pojavljati na tem

področju, bo lahko vključeval zaviranje uvajanja novih oblik izobraževanja zaradi starih uredb in zakonov, ki so bili spisani za predpandemične čase.

Literatura

Grušovnik, T. (2020). *Hotena nevednost*. Ljubljana: Slovenska matica.

Grušovnik, T. (2020). *Karantenzofija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo

dr. ROBI KROFLIČ (Filozofska fakulteta UL)
robi.kroflic@ff.uni-lj.si

dr. PETRA ŠTIRN JANOTA (Zavod PETIDA)
petra.stirn@gmail.com

DARJA ŠTIRN (Zavod PETIDA)
darja.stirn@gmail.com

Povzetek

Med pandemijo covid-19 se je v večini šolskega sistema pri nas šolanje za dalj časa prestavilo v domača okolja. Ob zanikanju naše prosvetne oblasti, da gre za zapleten pedagoški problem, in ne le za tehnično vprašanje posedovanja ustrezne računalniške opreme in spletnih povezav, se je za večino učencev, dijakov in študentov šolanje spremenilo v obliko usmerjenega učenja na domu. Hkrati s to potezo prosvetne politike se je v javnem prostoru krepila negativna podoba mladostnikov. Ob že obstoječi podobi pasivnih mladih se je pojavila še podoba neodgovornih mladih, ki ne upoštevajo zaščitnih ukrepov in ključno prispevajo k širitvi virusa, šola pa je posledično eno najbolj rizičnih okolij.

Te spremembe so povzročile številne negativne posledice tako na ožjem izobraževalnem kot na vzgojnem področju. Na izobraževalnem področju so dosedanje evalvacije pokazale, da so imeli otroci in mladostniki težave z ohranjanjem pozornosti in motivacije za učenje, učne vsebine se niso dovolj povezovale s problemi spremenjene realnosti med pandemijo, premalo pozornosti se je posvečalo pastem digitaliziranega sveta (dez)informacij, že v zaključku lanskega šolskega leta so učitelji pričali o številnih vrzelih v znanju otrok in mladostnikov. Na vzgojnem področju pa je bilo zaznано povečanje socialnih in psihičnih stisk, osamljenosti, (samo)destruktivnega vedenja in celo samomorilnih misli.

Šolanje na daljavo je bilo velik izziv tudi za izvajalce projekta SKUM (*Razvijanje sporazumevalnih zmožnosti s kulturno-umetnostno vzgojo*), saj vzgoja z umetnostjo predpostavlja tesen stik med pedagoškimi delavci, umetniki oziroma kulturnimi institucijami in otroki/mladostniki. Medtem ko je v vrtcih delo v veliki meri zastalo, smo sodelujoče učitelje in umetnike pozvali, da najdemo načine za nadaljevanje projektov vzgoje z umetnostjo, tematiko projektov pa povežemo s problemi, ki jih otroci/mladostniki med pandemijo doživljajo kot zase najbolj pomembne. V predavanju in diskusijski delavnici, ki bo sledila, bomo predstavili:

- zakaj smo kot izhodišče umetniške komunikacije izbrali različne načine pripovedovanja in poslušanja zgodb,

- kakšne načine komunikacije na daljavo so ustvarili umetniki, kulturne institucije in izbrane šole,
- kako smo z izbrano tematiko umetniških projektov spodbujali refleksijo otrok/mladostnikov o okoliščinah, v katerih so se znašli, in
- kako smo poskušali otroke/mladostnike iz pasivnega položaja premakniti v aktivno držo okoljskega aktivizma in upora.

Literatura

Golob, Nina (ur.). (2021). *Dijaški domovi v času epidemije*. Ljubljana: Dijaški dom Ivana Cankarja.

Jandrić, P. (2020). The postdigital challenge of pandemic education. *Sodobna pedagogika*, 71, št. 4, str. 176–189.

Kroflič, R. (2017). Pedagoški pomen zgodbe. *Sodobna pedagogika*, 68, št. 12, str. 10–31.

Kroflič, R. (2018). *Vzgoja s pomočjo umetniških izkušenj v projektu SKUM* (videoposnetek predavanja za sodelavce v projektu SKUM, Ljubljana, 17. 4. 2018). Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=BfoN88Zs7IU> (pridobljeno 30. 6. 2021).

Kroflič, R. (2020a). *Pomen vzgoje v času pandemije covida-19*. (SKUM, ZOOM predavanje za koordinatorje JV regije, 15. 10. 2020). Dostopno na: <https://vimeo.com/470316318> (pridobljeno 30. 6. 2021).

Kroflič, R. (2020b). Prosvetna politika in vzgoja v času pandemije. *Sodobna pedagogika*, 71, št. 4, str. 28–41.

Ocena potreb po psihosocialni podpori v drugem valu epidemije covida-19. (2021). Dostopno na: <http://www.dps.si/wp-content/uploads/2021/03/Ocena-potreb-po-psihosocialni-podpori.pdf> (pridobljeno 30. 6. 2021).

Ugotovitve diskusijskih skupin

Prva skupina: Delovno mesto: prostor zaupanja, podpore, izzivov

dr. JANA KALIN in dr. PETRA JAVRH – avtorici povzetka prve diskusijske skupine in moderatorki

Namen diskusijske skupine je bil poglobiti diskusijo o vlogi delovnega mesta, ki naj bi ga, če želimo skladen razvoj kariere strokovnih delavcev, opredeljevali medsebojno zaupanje, kolegialna podpora drug drugemu in prava mera izzivov, ki usmerjajo v nenehen razvoj. V diskusijski skupini smo si udeleženci izmenjali izkušnje iz karantene o podpori in predvsem o izzivih, ki jih je ponujalo delovno mesto v času izobraževanja na daljavo. V skupini so sodelovali tako učitelji in svetovalni delavci v osnovni in srednji šoli kot tudi andragogi, izobraževalci odraslih in visokošolski učitelji.

Diskusijo smo v izhodišču spodbudili z naslednjimi vprašanji:

- Kaj ste se naučili ob soočanju s pandemijo covida-19, kako je potekal vaš proces učenja?
- Kaj ste doživljali kot izziv, problem?
- Kdo je bil vaša opora, kdo vam je ponujal pomoč, kje ste našli vire moči?
- Kako lahko »delovno mesto« postane prostor zaupanja, podpore in izzivov?

V diskusiji se je izkazalo, da je v času dela na daljavo strokovne delavce pestilo več težav:

- Pri delu z učenci predvsem pomanjkanje motivacije učencev, ki imajo učne in vedenjske težave, ter pomanjkanje ustrezne podpore na strani domačega, družinskega okolja;
- potreba po uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije v učnem procesu, kar je zahtevalo spoznavanje in učenje o uporabi in funkcijah različnih spletnih aplikacij in orodij;
- soočanje z neznanjem pri uporabi spletnih orodij pri otrocih in starših, obvladovanje občutka sramu ob tem ter poskusi vzpostavitve zasilne komunikacije z učenci in starši prek zasebnih telefonskih številc učiteljev;
- poseben problem se je pokazal pri spretnosti ločevanja delovnega okolja od zasebnega (tako časovno kot prostorsko kot tudi glede vprašanja, kje postaviti mejo).

Diskusija je razkrila, da so se med pandemijo odnosi z učenci spremenili, učitelji so bili prisiljeni vstopati v zasebni prostor učencev in obratno: učitelj je kar naenkrat v svoji dnevni sobi gostil ves razred. Vezi med učenci in učitelji so postajale precej bolj neformalne. Veliko posebej ranljivih otrok se je odzivalo samo na telefonski klic, niso pa bili odzivni

denimo v spletnem okolju ali po elektronski pošti. Učitelji so zato pogosto tvegali klic po telefonu.

Ob ponovnem prihodu v šolo po koncu karantene so se precej hitro pokazali primanjkljaji v znanju učencev, ker se ti niso šolali pod strokovnim vodstvom učitelja. Učenci so doživljali stresne situacije ob vrnitvi v šolo tudi zaradi preverjanja in ocenjevanja znanja.

Nihče ni pričakoval, da bo obdobje dela na daljavo trajalo tako dolgo. Na področju izobraževanja odraslih so izobraževalci lahko izrabili priložnost, da so v tem času opravili delo, za katerega je sicer zaradi neposrednega dela z udeleženci manj časa, kot je na primer priprava načrta programov, razmislek, kako na daljavo izvajati usposabljanja, in podobno.

Pri delu s študenti je bila zelo zahtevna hibridna oblika dela, pri kateri je bila polovica študentov v predavalnici na fakulteti, druga polovica pa je sodelovala na daljavo. Visokošolskim učiteljem je bilo zelo naporno in težko hkrati vzpostavljati ustrezno komunikacijo z obema skupinama študentov. Skozi daljše obdobje dela na daljavo je postopoma zmanjkalo energije in motivacije študentov, saj se je čas pred ekrani enormno podaljševal. Po skoraj celoletnem delu na daljavo študentje niso več zmogli tako aktivno sodelovati in učitelja je to postavilo pred vprašanje, kako nadaljevati delo in spodbuditi študente k sodelovanju.

Izolacija je postala izziv, a tudi ponovni socialni kontakti po koncu karantene, nastopi pred kolegi ob vrnitvi na delo v živo so študentom nepričakovano vzbujali nelagodje, tremo in celo strah.

Ena od udeleženk je izpostavila, da je v času dela na daljavo opazovala, kako se spreminja sama in kako so se spreminjali tudi njeni sodelavci: nekateri so iz tedna v teden postajali čedalje bolj nestrpni, začeli so nekako obračunavati med seboj. Zato je še posebej v vlogi vodje to čutila kot izziv. Izzvana je bila z vprašanjem, kako spodbuditi, okrepiti tisto dobro v posamezniku. Prepoznala je, da je pomembno sodelavce zaščititi pred izgorelostjo. Tega se je lotila tako, da so uvedli redno izmenjavo izkušenj in dogodkov iz prostega časa, kar se je izkazalo za učinkovito pomoč. Vsekakor pa je ugotovila, da je lažje prostor zaupanja na delovnem mestu vzpostaviti v manjših skupinah.

Na splošno so bili v prvi vrsti učiteljem v podporo in pomoč kolegi v aktivu ali znotraj različnih strokovnih timov, pa tudi vodstvo posamezne ustanove. V pomoč so bili pri nekaterih vsakodnevna, pri drugih pa tedenska izmenjava izkušenj, medsebojno svetovanje in podpora ter neformalni pogovori v spletnem okolju. Ena od udeleženk je poudarila, da se je naučila, kako svetovati starejšim kolegom na področju uporabe IKT. Starejši pa so mlajše opogumljali, dajali nasvete glede dela s starši in podobno.

Znati poskrbeti zase in postaviti se zase – tudi to je bilo eno pomembnih, nekoliko trpkih spoznanj številnih strokovnih delavcev iz časa karantene. Poseben izziv pa tudi, kako ob vseh službenih obveznostih in pričakovanju, da bodo na voljo za učence skoraj ves čas, hkrati poskrbeti tudi za svoje otroke, ki so pri šolanju na daljavo tudi potrebovali podporo

in ustrezno skrb. Uravnavanje poklicnih obveznosti in zasebnega življenja pri delu od doma je mnogim povzročalo nenehen zelo stresen izziv.

Druga skupina: Soočanje s čustvenimi izzivi na delovnem mestu v času pandemije

dr. MARJETA ŠARIĆ – avtorica povzetka druge diskusijske skupine in moderatorka

V diskusijski skupini smo udeleženke nadaljevale in poglobile razpravo o temah, ki jih je moderatorka odprla v dopoldanskem predavanju. Eden od namenov diskusije je bil tudi povezati obravnavano temo z osebnimi izkušnjami in si jih izmenjati v skupini. V nadaljevanju so na kratko povzete osrednje teme diskusije.

V razpravi smo izhajale iz tistega dela predavanja, v katerem je bilo poudarjeno, kako sta za soočanje s čustvi ob vračanju v »običajne razmere« po obdobju dela od doma potrebna čas in sočutje do sebe, saj morda nismo enako produktivni ali hitri pri delu, kot smo bili vajeni doma. To spoznanje nam lahko pomaga razumeti tudi učence, dijake in študente ter se bolj občutljivo odzvati v odnosu do njih. Tudi oni potrebujejo čas, potrpežljivost in drugo podporo, ko se vračajo v učilnice. S tem ko je učitelj dovzeten za lastno ranljivost, je lahko bolj odprt in dovzeten za potrebe drugih.

Teme dopoldanskega predavanja je ena od udeleženk diskusije povezala z Gogalovo mislijo o učitelju kot človeku in poudarila, da je ključno pedagogovo orodje njegova osebnost. To seveda vključuje vse razsežnosti, vključno z zavedanjem lastnega čustvenega doživljanja. Slednje je ena od domen, ki jo radi spregledamo ali zmanjšamo njen pomen, in razpravljavke smo hitro našle primere iz lastnih izkušenj, ko so pedagogi škodovali odnosu zaradi spregledane čustvene razsežnosti tega odnosa. Ob koncu razprave smo se dotaknile tudi vprašanja proaktivnosti pedagoga v raziskovanju čustvenega doživljanja v kontekstu lastnega pedagoškega dela.

Tretja skupina: Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij

NINA BREZNIKAR – avtorica povzetka tretje diskusijske skupine,
dr. ROBI KROFLIĆ – moderator

Namen diskusijske skupine je bil poglobitev predavanja dr. Robija Krofliča, dr. Petre Štirn Janote in Darje Štirn z naslovom *Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo*. Naj ob tem pojasnimo, da so predavatelji že v plenarnem predavanju predstavili nekatere praktične primere, kako so na šolah v okviru projekta SKUM (*Razvijanje sporazumevalnih zmožnosti s kulturno-umetnostjo vzgojo*) tudi v času šolanja na daljavo nadaljevali aktivnosti vzgoje z umetnostjo. Ob tem so poudarili, da je v spremenjenih okoliščinah še toliko bolj pomembno, da otrokom in mladostnikom ponudimo prostor za izražanje njihovih občutij in stisk ter da obravnavane tematike čim bolj povežemo s težavami, ki so jih otroci in mladostniki doživljali med pandemijo.

Na diskusijski delavnici pa so besedo dobile pedagoginje in pedagogi z različnih vzgojno-izobraževalnih zavodov, ki so z otroki in mladostniki tudi v času šolanja na daljavo izvajali dejavnosti vzgoje z umetnostjo.

Predstavitev primerov dobre prakse je začel predstavnik Dijaškega doma Ivana Cankarja, ki nam je opisal Kreatorij TV. Gre za enourne oddaje, ki so jih predvajali vsakih 14 dni kot odgovor na novonastale okoliščine, povezane z pandemijo, ter na potrebo po spletnih oblikah komuniciranja in ustvarjanja. Namen oddaje je bil seznanjanje, kaj se v času zaprtja države dogaja v dijaškem domu, kakšni so načrti za prihodnost, prav tako pa je oddaja vključevala objave dijakov, njihove izdelke, intervjuje, videoportrete in drugo. Predstavnik dijaškega doma nam je pokazal tudi zbornik z naslovom *Dijaški domovi v času epidemije*, ki je v sodelovanju s strokovnjaki nastal pod okriljem Dijaškega doma Ivana Cankarja.

V nadaljevanju so odlični primer medpredmetnega povezovanja treh predmetov z umetnostjo predstavile učiteljice Srednje zdravstvene šole Slovenj Gradec. Osrednja tema je bila metaforika pri slovenščini, ki so jo povezale z anatomijo in športno vzgojo, tako da so dijakinje in dijake spodbudile k pripravi fotozgodb. Ob tem je nastala tudi brošura *Metaforika telesa*, hkrati pa so na osrednjem trgu v Slovenj Gradcu pripravili še razstavo.

Zadnji primer dobre prakse povezovanja vzgoje z umetnostjo v času šolanja na daljavo je prikazala profesorica likovne vzgoje na Gimnaziji Ljutomer. V okviru projekta SKUM je prve letnike gimnazije spodbudila k umetniškemu ustvarjanju na temo upora. Mladi so svoje družbenokritično razmišljanje izražali skozi različne oblike umetniškega ustvarjanja: gib, fotografijo, video, besedo, glasbo, igro in sliko. S tem jim je bilo omogočeno kreativno izražanje trenutnih stisk in občutij, hkrati pa so z razstavo poskrbeli tudi za ozaveščanje širše javnosti o družbenih spremembah, ki se dogajajo okoli nas, in s tem tudi druge spodbudili k družbenemu angažmaju.

Diskusijsko delavnico smo sklenili z mislijo, da so tovrstni projekti v šolski praksi vsekakor dobrodošli. Ne glede na to pa avtonomija učitelju omogoča, da se v okviru vsakega predmeta, bodisi pri projektih dneih bodisi pri rednem pouku, naveže na aktualne (družbene) probleme ter tako pri otrocih in mladostnikih spodbuja in krepi kritično mišljenje in aktivno državljansko držo. Da nam to uspe, potrebujemo nekoliko drznosti, hkrati pa je ključna podpora vodstva.

Naj sklenemo zapis z mislijo ene izmed udeleženk diskusijske skupine: »Moramo si dovoliti, da nas mladi kaj naučijo.«

Utrinki s fotografske razstave z naslovom Covid-19: misliti z umetnostjo

MATEJ PELJHAN: razstava fotografskih del z naslovom Covid-19: misliti z umetnostjo
(Galerija »Peti štuk« v petem nadstropju fakultete)

Nekaj besed o avtorju

Matej Peljhan je po poklicu klinični psiholog, v zadnjih desetih letih pa se je kot izrazni fotograf uveljavil in postal prepoznaven tudi na področju umetnosti. Svoje fotografije je predstavil na 18 samostojnih razstavah doma in po svetu, na fotografskih natečajih pa je prejel že prek sto nagrad. Ima najvišji možni naziv *mojster fotografije* in je predsednik Umetniškega sveta Fotografske zveze Slovenije.

Največji uspeh je doživel s fotografsko serijo o dečku z mišično distrofijo z naslovom *Mali princ*. Serija je imela izjemen odziv svetovne javnosti, na več spletnih portalih je bila umeščena celo v izbor najbolj ganljivih fotografij v zgodovini. Kot nadaljevanje serije je v vlogi scenarista in režiserja posnel še

istoimenski kratki film, za katerega je na *Festivalu slovenskega filma* leta 2015 prejel *vesno* za posebne dosežke. Znan je po tem, da zaradi telesnega hendikepa – je namreč brez desne dlani, ki jo je kot otrok izgubil v nesreči z bombo iz druge svetovne vojne – fotografsko kamero upravlja z levico, tako da jo v rokah drži obrnjeno na glavo. Zaradi osebnega izkustva in poklicnega zanimanja se v svojih delih pogosto dotika problematike oseb s posebnimi potrebami, ki jo zna predstaviti na iskren in pronicljiv način. Iz istih razlogov je svoje fotografsko ustvarjanje razširil tudi v klinično prakso, saj je eden od slovenskih pionirjev pri uvajanju in razvijanju fotografije kot terapevtske metode pri delu z ljudmi z različnimi težavami

Več o avtorju in njegovih delih si lahko preberete na njegovi spletni strani:
<http://matejpeljhan.com/>

Nekaj misli o razstavi Covid-19: misliti z umetnostjo

dr. ROBI KROFLIČ – povzeto po zloženki s fotografske razstave

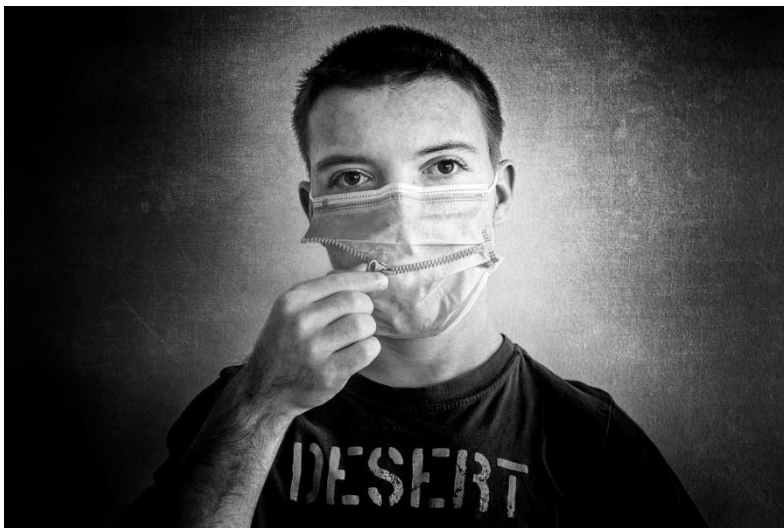
Pandemija covida-19 se je začela kot zdravstvena kriza, a se je enako hitro širila tudi kot gospodarska, politična in socialna kriza globalnih razsežnosti. Dnevno smo lahko spremljali nižanje statističnih kazalnikov, ki kažejo na družbeno blagostanje, manj pa so nam bile na očeh zgodbe posameznikov in njihove psihične stiske, ki so jih živeli za štirimi stenami.

Zapiranje družbenega življenja in omejitveni ukrepi imajo sicer pomembno vlogo pri obvladovanju širjenja virusa, po drugi strani pa obremenjujejo ljudi in negativno vplivajo na njihovo duševno zdravje. Omejitev gibanja, socialna izolacija, strah pred okužbo, zaskrbljenost glede materialne preskrbljenosti, delo na domu, osamljenost, omejene možnosti za športno in kulturno udeleževanje pomenijo stres za vsakega posameznika. Poleg starejših so tu še posebej obremenjeni otroci in mladostniki, ki so se nenadoma in nepripravljeno morali soočiti s šolanjem na daljavo, izgubo vrstniških kontaktov, pomanjkanjem osebne prostora in drugimi frustracijami.

*Izbor fotografij z razstave na
Filozofski fakulteti Univerze v
Ljubljani od 14. 9. do 14. 10. 2021*

Avtor fotografske serije *Covid-19: misliti z umetnostjo* Matej Peljhan je v okviru razstave poskušal skozi fotografski medij ujeti različne probleme, vprašanja, dileme in strahove, s katerimi smo se srečevali med pandemijo covida-19. Pri tem se ni odločil za dokumentarno fotografijo, ampak je raje ostal doma in s pomočjo pripomočkov, ki jih ima pri roki, ter članov družine, ki mu pomagajo kot modeli, ustvarjal podobe, ki govorijo same zase.

Sklepne ugotovitve PAD 2021

dr. MONIKA GOVEKAR-OKOLIŠ in
NINA BREZNIKAR

Pedagoško-andragoški dnevi so potekali v četrtek, 16. septembra 2021, na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (39. izvedba). Naslovna tema srečanja je bila Inovativna učna okolja in izkušnje iz karantene. Posebna pozornost je bila tokrat namenjena razmislekom, kako je pandemija covida-19 vplivala na učitelje, pedagoge in andragoge ter na njihovo vzgojno-izobraževalno delo. Poskušali smo odgovoriti na vprašanja, ali se je njihova praksa poklicnega oziroma strokovnega delovanja spremenila ter na kakšen način in v kolikšni meri je ob izkušnji dela na daljavo potekalo njihovo učenje. Zanimalo nas je tudi, kako so učitelji, pedagogi in andragogi doživljali ta čas in kako so se odzivali na ovire (na primer na nezmožnost soočanja z nepredvidljivimi težavami, s strahom, nizkimi pričakovanji, motivacijo in podobno). Eno izmed ključnih vprašanj pa je bilo tudi, ali so spremenjene razmere dela pomembno vplivale na poklicni razvoj pedagoga in andragoga, torej ga spodbujale ali ovirale.

Na začetku PAD sta v uvodnem nagovoru takratni dekan Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani dr. Roman Kuhar in predstojnica Oddelka za pedagogiko in andragogiko dr. Klara Skubic Ermenc poudarila pomen PAD in njegovo aktualno tematiko. O formalnostih poteka PAD je spregovorila dr. Monika Govekar-Okoliš, ki je bila moderatorka plenarnega dela predavanj.

Prvo plenarno predavanje sta imeli dr. Jana Kalin in gostujoča predavateljica z Andragoškega centra Slovenije dr. Petra Javrh. Naslov njunega predavanja je bil *Možnosti učenja drug od drugega na delovnem mestu v času pandemije*. Omenili sta, kako se je med pandemijo poklicno življenje učiteljev močno spremenilo, saj so se morali čez noč prilagoditi poučevanju na daljavo. Ob tem sta poudarili, da je drugačen način dela terjal tudi spremembe v poklicnem usposabljanju učiteljev. Izzivi, ki jih je prinesla pandemija na področju poklicnega razvoja učiteljev, so bili predvsem pomanjkanje znanja o informacijsko-komunikacijski tehnologiji na strani učiteljev, fizična izolacija od kolegov, osebne težave pri spopadanju s pandemijo in pomanjkanje motivacije za učenje. Ugotovitve raziskave, ki sta jo predstavili, so bile, da so ovire pri poklicnem razvoju v času pandemije povzročali tudi nizke predstave o sebi in lastnih zmožnostih za učenje, nizka pričakovanja, nezmožnost soočanja z nepredvidljivimi težavami, strah in izogibanje tveganju. Izpostavili sta tudi, da sta se še zlasti med pandemijo covida-19 kot pomemben dejavnik spodbujanja ali oviranja poklicnega razvoja pokazali tudi klima in podpora institucije, v kateri je posameznik deloval. Naj ob tem poudarimo spodbudne rezultate raziskave Kalin idr. (2021), v kateri so ravnateljji potrdili, da je kriza strokovne delavce in ravnatelje tesneje povezala. V času dela od doma so mnoge strokovne delovne skupine okrepile sodelovanje in učenje drug od drugega ter preizkušanje drugačnih pristopov. S tem so zelo različne praktične težave dela na daljavo in druge reševale s kolegialnim

prenašanjem znanja med seboj. Ključna ugotovitev plenarnega predavanja je bila, da je učenje na delovnem mestu odvisno od treh pogojev: medsebojnega zaupanja, podpore zunaj in znotraj institucije ter izzivov. Prepletanje vseh treh vidikov pa predstavlja način in priložnost učiteljev za poklicno rast z močnim potencialom.

Drugo plenarno predavanje z naslovom *Soočanje učiteljev s čustvenimi izzivi pri delu na daljavo* je imela dr. Marjeta Šarič. S predstavitvijo rezultatov raziskav aktualnih študij je izpostavila, kako pomembno je razumevanje in uravnavanje čustvenih odzivov učiteljev med pandemijo. Spremembe v načinu dela so namreč pri učiteljih sprožile različne čustvene odzive, pri čemer je soočanje s čustvi odvisno od treh dejavnikov: individualne psihološke perspektive, čustvene fleksibilnosti in socialnokonstruktivistične perspektive. Iz predstavljenih podatkov raziskav je izpeljala načela za uspešno soočanje s čustvi pri delu, pri čemer je v ospredje postavila dva ključna vidika: 1) možne vire moči in oblike podpore za ohranjanje temeljnega duševnega ravnotežja ter 2) vlogo skupnosti, znotraj katere se čustva porajajo, izmenjujejo, uravnavajo in tudi razpustijo. Pri tem je poudarila, da sta pri konstruktivnem soočanju s čustvenimi stresorji ključni soodvisnost in prepletenost obeh vidikov.

Na naslovno vprašanje *Covid-19: zgolj izkušnja ali točka preloma v profesionalnem razvoju učitelja?* je v naslednjem plenarnem predavanju odgovarjala dr. Danijela Makovec Radovan. Predstavila je pomen učiteljevega profesionalnega razvoja ter izpostavila, kako se učitelj izpopolnjuje na strokovnem področju, kako dopolnjuje svoje pedagoške kompetence in ravnanja ter se pri tem tudi osebno spreminja. Poudarila je tudi, da je ta proces močno vpet v kulturno in družbeno dogajanje ter da učiteljevega profesionalnega razvoja ne moremo obravnavati poslošeno, ampak vedno terja individualen pristop. Na profesionalni razvoj pa pomembno vplivajo učiteljeva prepričanja, pričakovanja o svojem poklicu in vlogi, kot tudi pričakovanja, ki jih imajo neposredno do učitelja njegovi učenci, vodstvo šole, sodelavci in starši. To se je še posebej izrazilo med pandemijo covid-19, ko se je bilo treba hitro prilagoditi novim načinom dela, spremembam, doživljanju stisk, nemoči. To je vplivalo na delo učiteljev in na njihov profesionalni razvoj. Učitelji so ob tem doživeli karierni šok, ki je v njih sprožal vprašanje: Kaj zdaj to pomeni za mene kot učitelja? Predavateljica je izpeljala tri spoznanja, ki nam jih ponuja obdobje pandemije: 1) odziv posameznika na spremembe v profesionalnem razvoju učitelja je odvisen od prepletanja kontekstualnih in individualnih dejavnikov, pri čemer je ključno tudi širše ozaveščanje o kariernem šoku in kako se z njim spopadati; 2) potrebno je analizirati kratkoročne in dolgoročne učinke kariernega šoka in 3) negativni karierni šok lahko spodbudi tudi pozitivne izide, saj je omogočil, da so se učitelji hitro odzvali, se učili novih pristopov učenja na daljavo, po šolah pa se je povečalo tudi kolegialno učenje. Glavna ugotovitev plenarnega predavanja je bila, da je bil čas pandemije covid-19 priložnost za razvoj številnih novih znanj. Ob tem je predavateljica poudarila, da bi morala vodstva šol analizirati vse nevtralne točke iz časa pandemije, hkrati pa bi morala tudi država nameniti več sredstev za razvijanje in spodbujanje

profesionalnega razvoja učiteljev in za razvoj možnosti kombiniranih oblik dela v šolah, kjer je to seveda možno in smiselno.

Četrto plenarno predavanje z naslovom *Tri pandemične lekcije o vzgoji in izobraževanju* je imel gostujoči predavatelj dr. Tomaž Grušovnik s Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem. Kot prvo lekcijo je navedel, da se je z ustavitvijo javnega življenja in vzpostavitvijo šolanja na daljavo zavedanje o pomembnosti vzgojno-izobraževalnih institucij v družbi povečalo. Širša javnost je namreč šele ob izkušnji šolanja lastnih otrok odkrito priznala, kako nepogrešljiv je lik učitelja. Da so vzgojno-izobraževalne institucije pomemben del družbene infrastrukture, se je pokazalo tudi pri zagotavljanju enakih možnosti izobraževanja, saj je bila kakovost šolanja na daljavo močno odvisna od izobraženosti staršev. Druga lekcija je bila v prepoznanju vloge vzgojno-izobraževalnih institucij, ki ni le v prenosu informacij, temveč predvsem v izgrajevanju ustreznega spoznavnega značaja in krepitvi spoznavnih vrlin pri posamezniku. Slednje je namreč bistveno za to, da se je posameznik sposoben soočiti s svetom lažnih novic, poresničnosti in teorij zarot, ki so se med pandemijo še okrepile. Tretja lekcija iz časa pandemije pa se v ožjem smislu nanaša na izobraževanje na daljavo. Izkušnje so pokazale, da izobraževanje na daljavo ponuja tudi prednosti, zlasti razvoj novih didaktičnih gradiv, izboljšanje znanja na področju uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije ter povečanje dostopnosti izobraževanja in sodelovanja večjega števila izvajalcev in udeležencev. Predavatelj je opozoril tudi na poglede določenega segmenta populacije, ki bi se rad vrnil zgolj k tako imenovanim tradicionalnim oblikam učenja in poučevanja. S tem se ustvarja konflikt na področju vzgoje in izobraževanja, ki bi lahko zaviral uvajanje novih oblik izobraževanja na daljavo, zlasti zaradi formalnopравnih okvirov, ki urejajo to področje in so nastali pred pandemijo covid-19. Predavatelj je zato še posebej poudaril pomen pedagogike kot znanstvene discipline ter vzgoje in izobraževanja nasploh, ki mora prispevati k formaciji aktivnega državljana, k razvijanju osebnih potencialov ter poskrbeti, da bo otrok oziroma mladostnik postal radoveden, pogumen in kritičen posameznik.

Zadnje plenarno predavanje je imelo naslov *Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo*. Dr. Robi Kroflič, dr. Petra Štirn Janota in Darja Štirn, obe predavateljici prihajata z Zavoda Petida, so uvodoma izpostavili, kako se je šolanje v času izobraževanja na daljavo spremenilo v obliko usmerjenega učenja na domu, hkrati pa so poudarili, da se je s potezami prosvetne politike krepila tudi negativna podoba mladostnikov v javnem prostoru. Mlade so naslavljali kot skupino neodgovornih ljudi, ki ne upoštevajo zaščitnih ukrepov in prispevajo k širitvi virusa. Opozorili so, da se je premalo pozornosti posvečalo pastem digitaliziranega sveta, zlasti (dez)informacijam. Vse to pa je povzročilo, da je zaznati povečanje socialnih in psihičnih stisk, osamljenosti, (samo)destruktivnega vedenja in celo samomorilnih misli med mladimi. V nadaljevanju predavanja so predstavili projekt SKUM (*Razvijanje sporazumevalnih zmognosti s kulturno-umetnostno vzgojo*). Prikazali so, kako lahko vzgoja z umetnostjo omogoči tesen stik med pedagoškimi delavci, umetniki oziroma kulturnimi institucijami in

otroki/mladostniki. Opisali so, kako so v vzgojno-izobraževalnih institucijah sodelujoče učitelje in umetnike pozvali, da najdejo načine za nadaljevanje projektov vzgoje z umetnostjo, tematiko projektov pa povežejo s težavami, ki jih otroci/mladostniki med pandemijo doživljajo kot zase najbolj pomembne. Kot izhodišče umetniške komunikacije so izbrali različne načine pripovedovanja in poslušanja zgodb. Izbrane tematike umetniških projektov so spodbujale refleksijo otrok/mladostnikov o okoliščinah v času pandemije. Glavni namen je bil, da so poskušali otroke/mladostnike premakniti iz pasivnega položaja v aktivno držo okoljskega aktivizma in upora.

Po končanih plenarnih predavanjih so se udeleženci PAD razdelili v tri diskusijske skupine.

Prvo skupino z naslovom *Delovno mesto: prostor zaupanja, podpore, izzivov* sta moderirali dr. Jana Kalin in dr. Petra Javrh. V diskusijski skupini so udeleženci izmenjali izkušnje iz karantene o podpori in predvsem o izzivih, ki jim jih je prineslo delovno mesto v času izobraževanja na daljavo. Sodelovali so tako učitelji in svetovalni delavci iz osnovnih in srednjih šol kot tudi andragogi, izobraževalci odraslih in visokošolski učitelji. V diskusiji se je izkazalo, da je v času dela na daljavo strokovne delavce pestilo več težav: pomanjkanje motivacije pri učencih, ki imajo učne in vedenjske težave, neznanje uporabe različnih spletnih aplikacij in orodij, občutek sramu ob poskusih vzpostavitve zasilne komunikacije z učenci ali starši, spoznavanje novega učenja ter uporabe različnih spletnih aplikacij in orodij ter nezadostne spretnosti ločevanja delovnega od zasebnega okolja. Pri delu s študenti je bila zelo zahtevna hibridna oblika dela (pol študentov je bilo v predavalnici, pol jih je sodelovalo na daljavo). Čez čas se je motivacija študentov zmanjšala, saj študenti niso bili več tako aktivni, učitelji pa so se spraševali, kako naj predavajo, da bodo spodbudili študente k sodelovanju. Na drugi strani pa je bilo zaznati tudi podporo med učitelji, kolegi v aktivih, kjer je sodelovalo tudi vodstvo posamezne institucije. V veliko pomoč so bili medsebojno sodelovanje, svetovanje, podpora ter neformalni pogovori v spletnem okolju. Pokazalo se je, kako pomembno je bilo v času dela od doma znati uravnavati poklicne obveznosti in zasebno življenje, kar je bil za mnoge zelo stresen izziv.

Drugo diskusijsko skupino z naslovom *Soočanje s čustvenimi izzivi na delovnem mestu v času pandemije* je moderirala dr. Marjeta Šarić. Namen diskusije je bil povezati obravnavano temo z osebnimi izkušnjami in jih izmenjati v skupini. V nadaljevanju so udeleženci na kratko povzeli osrednje teme diskusije. Izpostavljeno je bilo, kako sta za soočanje s čustvi ob vračanju v »običajne razmere« po obdobju dela od doma potrebna čas in sočutje do sebe, kako je pomembno zavedanje, da morda nismo enako produktivni ali hitri pri delu, kot smo bili vajeni doma. To spoznanje nam lahko pomaga razumeti učence, dijake in študente ter se bolj občutljivo odzvati v odnosu do njih. Tudi oni potrebujejo čas, potrpežljivost in podporo, ko se vračajo v učilnice in predavalnice. Ugotovitev skupine je bila, da je s tem, ko je učitelj dovzeten za lastno ranljivost, lahko bolj odprt in dovzeten tudi za potrebe drugih. Poudarjena je bila Gogalova misel o učitelju kot človeku in da je njegovo ključno orodje prav njegova osebnost. To seveda vključuje vse

razsežnosti, vključno z zavedanjem lastnega čustvenega doživljanja. Ob koncu razprave so se udeleženci dotaknili tudi vprašanja proaktivnosti pedagoga in andragoga v raziskovanju čustvenega doživljanja v kontekstu lastnega pedagoškega/andragoškega dela.

Tretjo skupino z naslovom *Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo* je moderiral dr. Robi Kroflič. V okviru diskusijske delavnice so besedo dobile pedagoginje in pedagogi z različnih vzgojno-izobraževalnih zavodov, ki so z otroki in mladostniki tudi med šolanjem na daljavo izvajali dejavnosti vzgoje z umetnostjo. Primere dobre prakse so predstavili predstavniki iz Dijaškega doma Ivana Cankarja, Srednje zdravstvene šole Slovenj Gradec ter Gimnazije Ljutomer. Vse vzgojno-izobraževalne ustanove so tudi del projekta SKUM. Udeleženci diskusijske skupine so se strinjali, da so tovrstni projekti v šolski praksi vsekakor dobrodošli, a hkrati poudarili, da se lahko učitelj avtonomno odloča in v tudi okviru svojega predmeta vsebine poveže z aktualnimi dogajanjem v družbi ter s tem spodbuja aktivno in kritično državljansko držo posameznika.

PAD 2021 se je sklenil s fotografsko razstavo Mateja Peljhana z naslovom *Covid-19: misliti z umetnostjo* v Galeriji »Peti štuk« v petem nadstropju Filozofske fakultete. Razstava je bila na ogled od 14. septembra do 14. oktobra 2021. Fotograf Matej Peljhan je po poklicu klinični psiholog in je v okviru razstave prikazal različne probleme, vprašanja, dileme in strahove, s katerimi se srečujemo med pandemijo covid-19. S pomočjo članov svoje družine in različnih domačih pripomočkov je ustvaril zanimive fotografije, ki prikazujejo doživljanje pandemije covid-19.

Sklenemo lahko, da ima čas pandemije covid-19 močan vpliv na vse učitelje, pedagoge in andragoge. Izmenjava teoretičnih pogledov in ugotovitev iz raziskav, ki smo jih v okviru diskusijskih skupin dopolnili še s primeri iz prakse, je pokazala, da prav nihče ni ostal ravnodušen. Izpostavljeni so bili različni problemi na štirih ravneh:

- osebni problemi (način doživljanja sebe znotraj osebne psihološke perspektive, soočanje z različnimi ovirami: nizka predstava o sebi in svojih zmožnostih za učenje, nizka pričakovanja, nezmožnost soočanja z nepredvidljivimi težavami, strah in izogibanje tveganju in drugo),
- situacijski problemi (način dela oziroma vzgoje in izobraževanja od doma na daljavo, problem pri spretnosti ločevanja delovnega od zasebnega okolja in drugo),
- širši institucionalni problemi (s perspektive socialne konstrukcije, povezovanja s kolegi, vodstvom institucije),
- družbeni problemi (pod vplivom ustavljenega javnega življenja in soočanja s ponesrečenostjo, lažnimi novicami in teorijami zarot).

Izkazalo se je, kako aktualna in pomembna je bila tematika letošnjih PAD, saj smo lahko na takšen način kritično osvetlili in razmislili, kako smo v formalnem in neformalnem izobraževanju z otroki, mladimi in odraslimi učenci doživljali to obdobje, kaj smo se iz tega obdobja lahko naučili in kaj je smiselno ohraniti tudi potem, ko se bosta življenje in delo dokončno vrnili v ustaljene tirnice. Gotovo pa je bil spremenjeni način dela priložnost za razvoj novih znanj, zlasti razvoj informacijsko-komunikacijskih spretnosti.

Hkrati smo ugotovili, da je nujen tudi nadaljnji razmislek o okrepitvi izobraževalnega in emancipatornega potenciala informacijsko-komunikacijske tehnologije v izobraževanju. Smiselno je, da bi vodstva šol in izobraževalnih institucij čimprej analizirala nevralgične točke iz pandemije covid-19 in si postavila nove cilje ter tako prispevala k dvigu kakovosti vzgoje in izobraževanja. Pri tem bi tudi država morala nameniti več sredstev za usposabljanje učiteljev in za razvoj možnosti kombiniranih oblik dela v šolah in drugih izobraževalnih ustanovah (tudi za odrasle), kjer je to seveda možno in smiselno.

Izkušnja pandemije covid-19 nas je pretresla, hkrati pa opogumila in obogatila v zavedanju, da je pomembna motivacija vseh za vseživljenjsko učenje in izobraževanje zlasti na področju informacijsko-komunikacijske tehnologije. Zavedamo se, da so za razvoj kariere učiteljev, pedagogov in andragogov pomembni prav medsebojno zaupanje, kolegialna podpora drug drugemu in prava mera strokovnih izzivov, ki vodijo v kakovostnejši osebni in profesionalni razvoj, s tem pa v kakovostnejšo vzgojo in izobraževanje.

Literatura

Kalin, J., Skubic Ermenc, K. in Mažgon, J. (2021). Izzivi vodenja šole v času izrednih razmer. *Sodobna pedagogika*, 72, posebna številka, str. 130–149.

**Pedagoško-andragoški
dnevi 2021**

www.pad.si